

BAGISHLAW ISMLERINEN JASALGAN QARAQALPAQ FAMILIYALARI

Jarimbetova Maryam

(erkin izleniwshi)

Bağışlaw, arnaw (memorativ) ismlerinen jasalgan familiyalar, házirgi waqıtqa shekem xalıqtın oy-órisinde, sana-seziminde saqlanıp kelgen ótkendegi túsiniklerge baylanıslı atamalar hám tariyxta óz izin, óz atın qaldırğan belgili adamlardıń, qaharmanlardıń atların tuwılğan nárestege estelik retinde arnaw, bağıshlaw qoyılğan ismlerden jasaladı.

Bağıshlaw ismlerinen jasalıwshı familiyalardı tómendegi toparlarǵa ajratıp qaraǵanamız maqul:

1. Totem atlarınan jasalgan familiyalar: Totem atlarınıń adam atları sıpatında qalıplesiwi hám qollanıwı júdá quramalı máselelerdiń biri. Túrkiy xalıqlarında totemizmniń kelip shıǵıwı urıwlıq dúzimniń payda bolıwı menen tıǵız baylanıslı. Áyyemgi xalıqlar hárqıylı haywanlar, quslar, ósimlikler, tańbalardı hám t.b. qubılıslardı káramatlı kúsh sıpatında tanıǵan hám olarǵa húrmet-izzet penen qarap, hátte sıyınatuǵın da bolǵan.

A.M.Zolotarev Sibir xalıqlarınıń ishinde 20 qáwimniń usınday janlı-janıwarlar, belgi-qubılıslardı, atap aytqanda ayıw, búrkit, jolbarıs, barıs, aq quw, ǵaz, jılan, ógiz hám basqalardı totem etip alǵanın kórsetedi [1]. E. Begmatov: «Túrkiy tillerinde qasqırǵa baylanıslı (*Bóri, Bóriboy*), terekke baylanıslı (*O'rmon, O'rmonali, Chinorboy*), sonday-aq ósimlikke baylanıslı (*Evshanboy, Yontoqboy*) hám t.b. bolǵan totem atlar júdá xarakterli» – dep kórsetedi [2]. T. X. Kusimova eski bashqurt antroponimlerinde totemlik atlarǵa baylanıslı tiykarǵı kózge túsetuǵın nárese ayıw hám qasqırǵa (*Ayıwqa, Ayıwxan, Ayıwqas, Aqbure, Burexan, Qashqar* h.t.b.) baylanıslı adam atları ekenligin atap ótedi [3].

Mine usınday totem ismlerden qaraqalpaq familiyalarınıń jasalıw jaǵdayı gezlesedi. Mısalı, haywanlarǵa baylanıslı ismlerden: *Bóribaev, Jısqıbaev, Kiyikbaev, Qoblanov* hám t.b. Qaraqalpaqsha Qoblan atı áyyemgi túrkiy tillerinde «qaplan», «jolbarıs» degen mánini ańlatqan [4]. Sonday-aq, terek hám tereklikke baylanıslı ismlerden de jasaladı: *Toǵaev, Toǵaybaev, Ormanbaev, Jiydebaev, Jıngılbaev, Qaramanov* hám t.b., quslarǵa baylanıslı: *Ǵargabaev, Qorazbekov* familiyaları da jiyi ushırasadı.

2. Allaǵa, qudayǵa, táńirge, payǵambar hám sahabalardıń atlarına baylanıslı, diniy uǵımdı úgitlewshi, sonday-aq aspan denelerine sıyınıwdan payda bolǵan adam atlarınan jasalǵan familiyalar: *Qudaybergenov, Táńirbergenov, Ibrayimov, Ismaylov, Dawitov, Muxammedov, Áliev.*

3. Qaraqalpaq dástanlarınıń bas qaharmanlarınıń atlarına arnap qoyılǵan ismlerden jasalǵan familiyalar: *Alpamısov, Qarajanov, Jádigerov* («Alpamıs» dástanı), *Edigeev, Nuraddinov* («Edige» dástanı), *Otbasqanov, Arıslanov* («Qırq qız» dástanı), *Qoblanov* («Qoblan» dástanı), *Sháriyarov* («Sháriyar» dástanı), *Yusupov, Axmetov* («Yusup-Axmet» dástanı) hám t.b.

4. Tariyxta ayırıqsha iz qaldırǵan xalıq batırları hám biyleri, jırawları, baqsıları hám shayırlarınıń atlarına baylanıslı ismlerden jasalǵan familiyalar: *Mamanov* (XVII ásir), *Aydosov, Ernazarov, Ómirbekov, Ájiniyazov, Berdakov, Berdimuratov* (XIX ásir).

Qaraqalpaq xalqınıń jaqın tariyxında ayırıqsha orınǵa iye, eldiń elewli perzentlerine arnap qoyılǵan baǵıshlaw ismlerinen jasalǵan familiyalar ásirese kóp ushırasadı: *Allayarov* (Allayar Dosnazarov), *Xalmuratov* (Qara doktor), *Qurbanbaev* (Qurbanbay jıraw), *Ámetov* (Ámet baqsı Tariyxov), *Ibrayimov* (Ibrayım Yusupov), *Muwsaev* (Muwsa Erniyazov), *Allaniyazov* (Allaniyaz Óteniyazov) hám t.b.

Paydalanilgan ádebiyatlar:

1. *Золотарев А. М.* Пережитки тотемизма у народов Сибири. Л., 1934, 49-51-бетлер.
2. *Бегматов Э.* Антропонимика узбекского языка. Автореферат кандидатской диссертации. Ташкент, 1965, 8-бет.
3. *Кусимова Т. Х.* Древнебашкирские антропонимы. Автореферат кандидатской диссертации. Уфа, 1975, 9-бет.
4. Древнетюрский словарь. Л., 1969, 421-бет.